

групи продовженого дня можуть здійснювати спостереження за певними комахами в конкретних умовах, за світом комах: за пеньком, старим стовбуром, невеликою ділянкою землі; описувати результати своїх спостережень; малювали будь-яку улюблену комаху або найгарнішу комаху; доглядати за пташенятами, деревами, квітами та ін. [1,с.57-58].

Варто зауважити, що турботливе ставлення до природи формується лише в тому випадку, коли дитина покращує навколишнє середовище своєю посиленою працею. Ось чому вся діяльність школярів повинна бути спрямована на збереження оточуючого їх природного середовища.

Висновки. Отже, пізнання навколишнього світу у молодшому шкільному віці повинно розпочинається з накопичення дитиною чуттєвого досвіду, збору фактичного матеріалу, який осмислюватиметься з метою засвоєння системи знань, а надалі здійснюватимуться вчинки, адекватні та етичні до живої природи.

Література

1. Гордійчук О. Формування духовності молодших школярів під час вивчення дисциплін природничого циклу / О. Гордійчук, І. Руснак // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Чернівці, 2002. – Вип. 143. – С. 53 – 61.
2. Екологічна стежка як форма і метод екологічної освіти: Методичний посібник. – Харків: ХОНМІБО, 2007. – 90 с.
3. Ушинський, К. Д. Вибрані педагогічні твори. У двох томах / К.Д.Ушинський. – К.: Рад.шк. – 1983. – 520 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА РІДНОЇ МОВИ

Білик Н.І., Григор'єв А.І. (м. Полтава, Україна)

Відродження духовної культури українського народу, реформування системи освіти у контексті соціально-економічних перетворень, що відбуваються в Україні, неможливе без змін взаємовідносин людини і природи. Адже екологічна ситуація сьогодні практично залежить від поведінки і діяльності у природі кожної особистості і вимагає, насамперед, глибокої перебудови всього способу життя, і, відповідно, систем культури і освіти. Так, у проєкті "Концепції екологічної освіти і виховання" серед пріоритетних завдань формування екологічної культури особистості визначено розвиток її особистої відповідальності за стан навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки у природі, засвоєння ціннісних орієнтацій. [4,с.4]

Екологічна освіта – це "свідомий і планомірний розвиток знань про навколишнє середовище протягом всього життя". Основна її мета: формування уявлень про довкілля, специфіку його внутрішніх відносин, характеру антропогенного впливу, а також принципи гармонійного розвитку людини і природного середовища.

Під екологічним вихованням розуміють такий розвиток волі, почуття, рис характеру, які б проявились в правильній (етичній) поведінці по відношенню до природного середовища. Воно повинне бути добровільним і безперервним протягом усього життя людини. Метою екологічного виховання є формування аналогічної свідомості, яка охоплює поняття екологічної моралі – збалансованості між сприйняттям навколишнього середовища, його піднесенням і поведінкою людей по відношенню до нього.

Екологічна освіта та виховання вимагають реорганізації (вдосконалення, оптимізації) на основі глибокого філософського і психолого-педагогічного осми-

слення проблеми з урахуванням структури екологічних знань, сучасного рівня розвитку екологічної науки, визначення соціальних функцій екології у суспільстві, традицій, звичаїв та історичного досвіду українського народу у цій сфері. [2, с.4]

Екологічну освіту й виховання треба здійснювати повсякденно в сім'ї, дошкільних установах, школі, в після шкільний період. Для успішного формування екологічної вихованості учнів велике значення має робота, що проводиться в молодших класах в цьому напрямі. Адже тут виховуються основні риси характеру особи, і спілкування з природою відіграє першорядну роль.

В. О. Сухомлинський пише: "Якщо добрі почуття не виховані у дитинстві, їх ніколи не виховаєш... У дитинстві людина повинна пройти емоційну школу – школу виховання добрих почуттів". [6, с.73]

Велику увагу в своїй школі педагог приділив системі виховання дітей на лоні природи (школа під голубим небом). Він вважав: "... дуже важливо не допустити, щоб шкільні двері закрили від свідомості дитини оточуючий світ". "Два рази на тиждень ми йшли в природу – вчилися думати" [5, с.133] – пише у своїй роботі "Серце віддано дітям" В.О. Сухомлинський.

Таким чином, екологічне виховання слід розглядати не лише як діяльність учнів, спрямовану на формування екологічних знань, але й як одну з умов розвитку екологічної свідомості та життєвої екологічної культури.

Відомо, твори художньої літератури – важливий засіб здійснення комплексного підходу до навчання і виховання молодших школярів. Адже призначення красивого письменства – пробудити у дитини чисті, світлі емоції, розвинути творчу уяву, самостійність мислення, потяг до краси і добра. Саме тому, як зазначає А.Княжинський, – "школа мусить не тільки при звичаїти учня до книги, часопису чи журналу, але – що більше – мусить навчити його читати, чи – скажімо виразніше – "вчитати" увесь зміст книги, часопису чи журналу...". [3,с.78]

Читаючи художні твори чи слухаючи їх, дитина з раннього віку прилучається до осягнення таємниць навколишнього світу, вчиться вести спостереження за ним, робити свої власні відкриття.

Особливе місце серед творів художньої літератури займають твори природничого характеру. Вони ознайомлюють дітей із законами розвитку природи, з життям рослин і тварин, прилучають до природоохоронних знань, що виходять за межі шкільної програми, сприяють формуванню світогляду, виробленню наукового погляду на світ, природу, ставлення до неї, впливають на формування природоохоронної культури молодших школярів, отже стимулюють їх природоохоронну діяльність як її складову. Тому, як зазначає Н.Дорошенко: "До відділу природознавства (наука про природу) треба добирати такі книжки, щоб читач самостійно міг ознайомитися з природою в широкому розумінні..., щоб міг пізнати її явища, закони. Такі книжки повинні бути з образками, в них повинні бути приклади й покази досвідів чи спостережень над тими явищами, яких не можна пізнати з самого опису..."[1,с.217]

Предмети гуманітарно-естетичного циклу, володіючи значними можливостями для екологізації змісту навчання, розглядаються як могутній засіб виховання у школярів любові до природи, розуміння необхідності її охорони. Вивчення таких предметів як українська мова та література, образотворче мистецтво, трудове навчання, музика і співи сприяє художньому засвоєнню природничої та соціальної дійсності, розвитку моральних і естетичних відносин учнів, їх вміння виражати своє особисте ставлення до природи творчими засобами.

Екологічна освіта і виховання – одне з актуальних завдань сьогодення і шляхи її вирішення слід шукати негайно. Настав час, коли природа потребує термінової охорони. Людина повинна стати її захисником. Аналіз літератури переконує нас у тому, що проблема екологічного виховання не є новою в історії

людства. Вирішити її намагались педагоги і мислителі різних поколінь.

Підсумовуючи вище поданий матеріал потрібно сказати, що проблема екологічного виховання турбує людство протягом багатьох віків. Її коріння можна простежити на будь-якому відтинку людської цивілізації, починаючи з часів зародження продуктивних сил суспільства і виникнення наук, і аж до наших днів. Сама екологічна культура є явищем історичним, плинним і змінним у вирі життя. Але наявність її є обов'язковою, оскільки втрата її може зруйнувати цивілізаційний рух людства.

Література

1. Дорошенко Н. Про комплектування читальняних бібліотек // Життя і знання. – 1934. – Ч.7-8. – С.217-218.
2. Дробноход М. Філософія екологічної освіти // Освіта.-1996.-29 травня.-с.4.
3. Княжинський А. Доповняльна українська лектура у народній школі // Учительське слово. – 1939. – Ч.11. – С.77-80.
4. Проект "Концепції неперервної екологічної освіти та виховання в Україні" // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1995. – №14. – С.2-18.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані педагогічні твори: В 3-х т. Т.1,-- М., 1979.-640с.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-и т. Т.1,--К.: Рад. шк.,1976.--657с.

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПОЛЬЩІ

Гуран С.В. (м. Херсон, Україна)

Одним з головних глобальних завдань суспільства у XXI столітті є раціональне використання людиною багатств навколишнього середовища, подолання екологічної кризи та охорона природного довкілля.

Мета дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати та проаналізувати напрями реалізації національної стратегії екологічної освіти в освітню систему Польщі.

На протязі багатьох років, зусилля польської освіти направлені на підвищення інформованості населення стосовно збереження природи. Створювались документи, які окреслювали сферу викладання екологічного компоненту в школах, які б відповідали «Основній навчальній програмі». Одним із основних розділів освіти є екологічна освіта, яка займається питаннями навколишнього середовища в залежності від умов і характеру господарської діяльності людини.

В жовтні 1996 року уряд країни прийняв документ «Пропозиції для довгострокової державної політики в області освіти з особливим акцентом на розвиток вищої освіти», який визначав, що однією з основних задач на кожному етапі навчання, підростаюче покоління та суспільство в цілому повинно вчитись раціонально використовувати навколишнє середовище, жити в гармонії з природою.

Польща активно втілює ряд різних проектів по розширенню екологічної освіти, таких як наприклад: створення мережі регіональних центрів екологічної освіти («Зелена школа»), розробка учбово-методичних матеріалів. Значне фінансування здійснюється Національним фондом Польщі по охороні навколишнього середовища та водного господарства (NFOŚiGW), зокрема на видавництво підручників та журналів, теле- та радіопроекти, на проведення екологічних акцій.

З 1996 року Міністерство охорони навколишнього середовища природних ресурсів та лісового господарства при підтримці Міністерства освіти щорічно проводить виставки в Варшаві, де представляються найбільш важливі досягнення в області екологічної освіти [1,2].